

І. О. Ткачук, адвокат, аспірант
Національна академія наук України
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
вул. Пилипа Орлика, 3, Київ, 01024, Україна
e-mail: itk01001@gmail.com

ВИДИ ФІДУЦІАРНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ДИРЕКТОРІВ В КРАЇНАХ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОГО ПРАВА

Статтю присвячено дослідженню сутності, ознак та правової природи видів фідучіарних обов'язків директорів в англійському праві. Проведено огляд сучасного стану наукових досліджень у цій сфері. Встановлено, що у загальнотеоретичній площині дана проблематика не знайшла належного наукового розроблення. Визначено специфічні ознаки та наведено перелік видів фідучіарних обов'язків директорів в системі загального права. Розглянуто судову практику щодо видів фідучіарних обов'язків в англійському праві.

Ключові слова: фідучіари, фідучіарні обов'язки, траст, директор.

Постановка проблеми. Інтеграція України до Європейського Союзу визначає необхідність внесення низки важливих змін до українського законодавства з метою його гармонізації із законодавством Європейського Союзу. Разом з тим, ці обставини створюють передумови для повноцінної інтеграції концепції фідучіарних обов'язків посадових осіб товариства в національну правову систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теми фідучіарних обов'язків торкались у своїх дисертаціях такі вчені, зокрема, Н. М. Дихта («Договір доручення за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України»), Є. В. Шинкарьова («Зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника або кредитора, за цивільним законодавством України»), та низка зарубіжних науковців (П. Міллер, Р. ван дер Берг, Я. Едельман, Я. Каган, М. Хендрікс та ін.).

В контексті дослідження концепції фідучіарних обов'язків важливо звернути увагу на види фідучіарних обов'язків в англійському праві, оскільки саме в системі загального права сформувалась розгалужена система фідучіарних відносин, які розподіляються на певні категорії та види.

Детальне вивчення та дослідження фідучіарних обов'язків та особливо їх видів в англійському праві зможе стати у нагоді при адаптації положень корпоративного права України до стандартів Європейського Союзу, зокрема, у контексті рекодифікації цивільного права України.

Метою статті є дослідження видів фідучіарних обов'язків керівника юридичної особи в англійському праві.

Виклад основного матеріалу. Траст як правовий інститут почав розвиватися в Англії і набув впливу спочатку в її колоніях, а пізніше – в усіх інших країнах системи загального права. У Великобританії був прийнятий спеціальний закон про визнання трасту. У країнах Північної Америки, Австралії, Новій Зеландії тощо, сформувалося сучасне послідовне і уніфіковане трастове право.

Загальна теорія англійського права визначає фідучіара як особу, на яку покладено фідучіарні обов'язки, а фідучіарні відносини – як відносини між двома або більше особами, в яких одна особа, фідучіар, має фідучіарні обов'язки перед іншою (або іншими) [1]. Прикладом фідучіарних відносин є відносини між довірчим власником і бенефіціаром: довірчий власник має фідучіарні обов'язки перед своїм бенефіціаром.

Фідучіарні обов'язки виникають у випадку, коли особа діє від імені або за дорученням іншої особи за обставин, які породжують відносини довіри.

Фідучіарні відносини не обов'язково повинні включати пряме зобов'язання особи діяти від імені або в інтересах іншої особи [2]. Скоріше, фідучіарні обов'язки зазвичай виникають тоді, коли особа бере на себе зобов'язання і отримує повноваження управляти майном або справами іншої особи і приймати рішення на власний розсуд від імені цієї особи [3].

Самої довіри та впевненості для виникнення фідучіарних обов'язків недостатньо. Відносини повинні бути такими, що:

- вимагають прийняття рішень на власний розсуд; або, як альтернатива, надання рекомендацій, коли довірена особа значним чином впливає на прийняття рішень довірцем.

- також довіритель у таких правовідносинах виражає довіру та впевненість у лояльності повіреного, яка полягає в тому, що повірений відкине будь-який особистий інтерес і діятиме виключно в інтересах довірителя [3].

Існують певні усталені категорії фідучіарних відносин, наприклад, агенти мають фідучіарні обов'язки перед своїми довірцями; юрисконсульти мають фідучіарні обов'язки перед своїми клієнтами; засновники мають фідучіарні обов'язки перед компанією, яку вони створили; партнери мають фідучіарні обов'язки один перед одним; опікуни мають фідучіарні обов'язки перед своїми підопічними; арбітражний керуючий має фідучіарні обов'язки перед особою, від імені якої він діє.

Фідучіарні відносини можуть виникати поза категоріями, якщо вони мають необхідні атрибути. Акціонери та працівники, незважаючи на те, що вони зазвичай не мають фідучіарних обов'язків перед іншими акціонерами та роботодавцями, іноді притягались до відповідальності. На прикладі справи «Аль Нехаян проти Кент» (*Al Nehayan v Kent*) чітко прослідковується, що суди виділяють «законне очікування» як ключову передумову виникнення фідучіарних обов'язків. У згаданій справі суд з'ясував, чи передбачають відносини довірителя з повіреним законні очікування довірителя стосовно того, що повірений відкине власні інтереси і враховуватиме лише те, що відповідає інтересам довірителя.

У комерційному середовищі зазвичай недоречно очікувати, що одна сторона буде підпорядковувати свої інтереси інтересам іншої сторони [4].

Договірні та фідучіарні відносини можуть існувати разом між одними і тими ж сторонами. По суті, існування договірних відносин може стати основою для встановлення фідучіарних відносин. У такому випадку фідучіарні відносини повинні пристосовуватися до умов договору таким чином, щоб вони узгоджувалися з ними та відповідали їм [5].

Фідучіарні зобов'язання не завжди обмежуються окремою особою і можуть поширюватися на пов'язану компанію або групу компаній.

Також, особа може мати фидуціарні обов'язки щодо одних видів своєї діяльності, і при цьому не мати щодо інших [6].

Директори компаній не є класичними довіреними особами, проте вони перебувають у майже аналогічному становищі через фидуціарні обов'язки, які вони несуть перед компанією [7]. Зокрема, вони вважаються довіреними особами відносно активів компанії, які перебувають під їх управлінням чи контролем.

Загальне визначення директорів як керуючих справами компанії має безпосередній зв'язок із їх фидуціарними обов'язками, які випливають із повноважень директора. Зазначений зв'язок можна прослідкувати на конкретному прикладі:

1. Посадові обов'язки директора:

- вести належний облік своїх операцій та надавати звіт про власні операції з майном компанії;

- вживати розумних заходів для запобігання та виявлення шахрайства, або інших порушень [8].

2. Відповідальність директора, який незаконно привласнив або неправомірно використав, чи змусив компанію неправомірно використати її майно [9].

Причиною того, що директори компаній вважаються фидуціарними особами, є те, що відповідно до статутів більшості компаній їм доручається управління справами компанії. Таким чином, компанія має право на безроздільну лояльність своїх директорів. Лояльність у цьому контексті означає керування виключно інтересами компанії, а не власними інтересами.

Положення Закону «Про компанії» (*Companies Act*) від 2006 року можна використати для класифікації фидуціарних обов'язків директорів. Саме такі зобов'язання директорів традиційно вважають фидуціарними:

- обов'язок бути лояльним по відношенню до компанії;
- діяти в межах своїх повноважень;
- сприяти успіху компанії;
- бути неупередженим у своїх судженнях;
- уникати конфлікту інтересів;
- не приймати вигоди від третіх осіб;
- декларувати свої інтереси в потенційних транзакціях з компанією.

Таким чином, фидуціарні обов'язки стосуються широкого кола повноважень директорів в англійському праві.

Ключовим обов'язком є обов'язок лояльності (*obligation of loyalty*). І закон, і численні прецеденти одностайно свідчать про те, що ключовим серед фидуціарних обов'язків директора є обов'язок бути лояльним по відношенню до компанії [10].

Англійські суди неодноразово наголошують на тому, що складно визначити всі аспекти лояльності, оскільки обсяг будь-якого фидуціарного обов'язку формується відповідно до характеру відносин і фактів справи [4].

Основна ідея, як зазначив Л. Д. Легатт (суддя першої інстанції) у справі «Аль Нехаян проти Кент» (*Al Nehayan v Kent*) (п. 159), полягає в тому, що довірені особи не мають права використовувати своє становище для власної приватної вигоди, а зобов'язані діяти безкорисливо в інтересах іншої особи так, як, на їхню думку, є найкращим.

Наступним важливим обов'язком є обов'язок діяти лише в інтересах компанії. За загальним правилом особа, що має фидуціарні обов'язки, повинна діяти

лише в інтересах іншої особи, а не на шкоду їй [12]. Що ж стосується директорів компаній, то вони:

- несуть загальний фідучіарний обов'язок діяти в інтересах компанії;
- повинні сприяти успіху компанії.

Так само важливо згадати про правило відсутності конфлікту інтересів. Особа, що має фідучіарні обов'язки, повинна уникати ситуацій, коли її обов'язки та інтереси суперечать один одному, або коли існує реальна можливість їх конфлікту [13].

Говорячи про конфлікт інтересів, виділяють два аспекти, а саме:

- Якщо особа, що має фідучіарні обов'язки, купує товари чи послуги у самої себе (тобто вона виступає з обох сторін угоди), така купівля може бути визнана недійсною на вимогу іншої особи, незалежно від того, наскільки справедливою була угода (правило самообману);
- Якщо особа, що має фідучіарні обов'язки, купує товари чи послуги у третьої особи, яку вона також представляє, будь-хто може оскаржити угоду, якщо тільки особа, що має фідучіарні обов'язки, не доведе, що вона не скористалася своїм становищем і розкрила інформацію в повному обсязі, а також що угода є справедливою і чесною (правило чесноної угоди).

Фідучіар не повинен діяти в інтересах двох довірительів з потенційно конфліктуючими інтересами без чітко вираженої згоди обох. Таким чином, особа, що має фідучіарні обов'язки, повинна уникати ситуацій, коли її обов'язок перед одним довірительом може суперечити її обов'язку перед іншим [10].

Обов'язок не приймати вигоди від третіх осіб є не менш важливим. Директори не повинні отримувати прибутку чи іншої вигоди від жодних третіх осіб, окрім компанії.

Якщо директор отримує прибуток від (прямого чи опосередкованого) використання майна, що перебуває у користуванні чи власності компанії, він повинен розкрити цю інформацію із вичерпними поясненнями [14]. При цьому, обов'язок доведення добросовісності своїх дій лежить на директорі [15].

Говорячи про фідучіарні обов'язки важливо також розуміти і наслідки порушення таких обов'язків.

У багатьох випадках конфлікт інтересів просто позбавляє фідучіара можливості діяти, тобто якщо він буде діяти, то порушить обов'язок перед іншою особою у фідучіарних відносинах. Однак, бездіяльність іноді сама по собі є порушенням обов'язку.

Той факт, що фідучіар діяв в умовах конфлікту, не розкривши свою зацікавленість у правочині або домовленості та не отримавши повністю інформованої згоди від іншої особи, зазвичай призводить до визнання його недійсним, на вимогу іншої особи.

Дії фідучіара також можуть бути несанкціонованими, оскільки повноваження діяти в якості агента включає лише повноваження діяти чесно, переслідуючи інтереси довірителя. Серед потенційних наслідків порушення фідучіарних обов'язків та засобів правового захисту виокремлюють такі:

- Справедлива компенсація. Компенсація є дискреційною, оскільки в ній може бути відмовлено, наприклад, на підставі неможливості виконання бенефіціаром своїх повноважень через дії третіх осіб. Її слід відрізняти від такого засо-

бу правового захисту, як відшкодування збитків, який є доступним в силу закону для позивача, що виграв справу.

- Перевірка звітності. Для визначення потенційного прибутку, отриманого директором, може бути видано наказ про перевірку звітності.

- Відмова від прибутку. Відмова від прибутку є альтернативним до справедливої компенсації засобом правового захисту і може бути застосована до винесення рішення у справі. Цей засіб передбачає відмову бенефіціара від отриманого прибутку, незалежно від того, чи спричинили дії директора шкоду компанії [17].

- Нарахування відсотків. Суди мають право присуджувати складні відсотки, якщо гроші були отримані та утримувались у шахрайський спосіб і, навіть за відсутності шахрайства, якщо директор утримував або неправомірно використовував кошти компанії та/або отримав неналежний прибуток від такої діяльності [18].

Висновки і пропозиції. Результати здійсненого аналізу положень англійського права дають можливість зробити висновок про те, що фідучіарні відносини у країнах системи загального права базуються на інституті трасту та залежать від природи відносин і зобов'язань сторін. Попри детальну регламентованість на рівні закону та на рівні судових прецедентів, відсутня вичерпна класифікація фідучіарних обов'язків за певними видами.

В силу своїх законодавчо-встановлених повноважень, директор компанії часто виконує фідучіарні обов'язки по відношенню до самої компанії. Ключовим елементом фідучіарних обов'язків директора є зобов'язання ставитись лояльно до компанії. Доцільно було б запровадити класифікацію видів фідучіарних обов'язків в національному законодавстві, що сприяло б розвитку корпоративного управління. Наявність чітких видів фідучіарних обов'язків також дозволить запровадити відповідальність за їх порушення.

Список використаної літератури

1. Chirnside v Fay, Supreme Court of New Zealand, 2006. URL: <https://www.scribd.com/document/595845821/5B2007-5D-P-N-L-R-6>. (Дата доступу 09.03.2024).
2. Kelly v Baker, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/62d6fa66b50db9e568bc9e1a>. (Дата доступу 09.03.2024).
3. Al Nehayan v Kent, England and Wales High Court, 2018. URL: <https://www.lexiswebinars.co.uk/legal/corporate-law/live-the-latest-corporate-law-cases-2020/supporting-materials/710498-Al-Nehayan-v-Kent.pdf>. (Дата доступу 09.03.2024).
4. Gray v Simpson Smith, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/62829882b50db90fd194358d>. (Дата доступу 09.03.2024).
5. Hilton v Barker Booth and Eastwood, United Kingdom House of Lords Decisions, 2005. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd050203/hilton-1.htm>. (Дата доступу 09.03.2024).
6. New Zealand Netherlands Society «Oranje» v Kuys, Supreme Court of New Zealand, 1973. URL: <https://academic.oup.com/rpc/article/91/9/272/1602078>. (Дата доступу 09.03.2024).
7. Bairstow v Queens Moat Houses Plc, England and Wales High Court, 2001. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71860d03e7f57ea770a>. (Дата доступу 09.03.2024).
8. Lexi Holdings Plc (In Administration) v Luqman, England and Wales High Court, 2009. URL: <https://vlex.co.uk/vid/lexi-holdings-plc-in-793983861>. (Дата доступу 09.03.2024).
9. Burnden Holdings (UK) Ltd v Fielding, Supreme Court of the United Kingdom, 2018. URL:

- <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2016-0150.html>. (Дата доступу 09.03.2024).
10. Bristol & West Building Society v Mothew, Millett LJ, England and Wales High Court, 1996. URL: <https://vlex.co.uk/vid/bristol-and-west-building-852172436>. (Дата доступу 09.03.2024).
  11. Henderson v Merrett Syndicates Ltd, England and Wales High Court, 1995. URL: <https://www.uniset.ca/other/cs3/19952AC145.html>. (Дата доступу 09.03.2024).
  12. Children's Investment Fund Foundation (UK) v Attorney General, Supreme Court of the United Kingdom, 2020. URL: <https://vlex.co.uk/vid/children-s-investment-fund-900873571>. (Дата доступу 09.03.2024).
  13. Boardman v Phipps, England and Wales High Court, 1967. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8ca60d03e7f57ecd789>. (Дата доступу 09.03.2024).
  14. Keech v Sandford, England and Wales High Court, 1726. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/1726/J76.html>. (Дата доступу 09.03.2024).
  15. Regal (Hastings) Ltd v Gulliver, England and Wales High Court, 1967. URL: <https://vlex.co.uk/vid/regal-hastings-ltd-v-793012889>. (Дата доступу 09.03.2024).
  16. IS Prime Ltd v TF Global Markets (UK) Ltd, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://vlex.co.uk/vid/is-prime-ltd-v-898992469>. (Дата доступу 09.03.2024).
  17. Henry Williams Ltd v Cotton, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/62ab7974b50db9b9d68ec19c>. (Дата доступу 09.03.2024).
  18. Black v Davies, England and Wales High Court, 2005. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71c60d03e7f57ea7aa0>. (Дата доступу 09.03.2024).

References

---

1. Chirnside v Fay, Supreme Court of New Zealand, 2006. URL: <https://www.scribd.com/document/595845821/5B2007-5D-P-N-L-R-6>.
2. Kelly v Baker, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/62d6fa66b50db9e568bc9e1a>.
3. Al Nehayan v Kent, England and Wales High Court, 2018. URL: <https://www.lexiswebinars.co.uk/legal/corporate-law/live-the-latest-corporate-law-cases-2020/supporting-materials/710498-Al-Nehayan-v-Kent.pdf>.
4. Gray v Simpson Smith, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/62829882b50db90fd194358d>.
5. Hilton v Barker Booth and Eastwood, United Kingdom House of Lords Decisions, 2005. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd050203/hilton-1.htm>.
6. New Zealand Netherlands Society «Oranje» v Kuys, Supreme Court of New Zealand, 1973. URL: <https://academic.oup.com/rpc/article/91/9/272/1602078>.
7. Bairstow v Queens Moat Houses Plc, England and Wales High Court, 2001. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71860d03e7f57ea770a>.
8. Lexi Holdings Plc (In Administration) v Luqman, England and Wales High Court, 2009. URL: <https://vlex.co.uk/vid/lexi-holdings-plc-in-793983861>.
9. Burnden Holdings (UK) Ltd v Fielding, Supreme Court of the United Kingdom, 2018. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2016-0150.html>.
10. Bristol & West Building Society v Mothew, Millett LJ, England and Wales High Court, 1996. URL: <https://vlex.co.uk/vid/bristol-and-west-building-852172436>.
11. Henderson v Merrett Syndicates Ltd, England and Wales High Court, 1995. URL: <https://www.uniset.ca/other/cs3/19952AC145.html>.
12. Children's Investment Fund Foundation (UK) v Attorney General, Supreme Court of the United Kingdom, 2020. URL: <https://vlex.co.uk/vid/children-s-investment-fund-900873571>.
13. Boardman v Phipps, England and Wales High Court, 1967. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8ca60d03e7f57ecd789>.
14. Keech v Sandford, England and Wales High Court, 1726. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/1726/J76.html>.
15. Regal (Hastings) Ltd v Gulliver, England and Wales High Court, 1967. URL: <https://vlex.co.uk/vid/regal-hastings-ltd-v-793012889>.
16. IS Prime Ltd v TF Global Markets (UK) Ltd, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://vlex.co.uk/vid/is-prime-ltd-v-898992469>.

17. Henry Williams Ltd v Cotton, England and Wales High Court, 2022. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/62ab7974b50db9b9d68ec19c>.
18. Black v Davies, England and Wales High Court, 2005. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71c60d03e7f57ea7aa0>.

Стаття надійшла 14.03.2024 р.

I. O. Tkachuk, Postgraduate Student, Advocate
the National Academy of Sciences of Ukraine
the Institute of Lawmaking and Scientific and Legal Expertise
3 Pylypa Orlyka St, Kyiv, 01024, Ukraine
e-mail: itk01001@gmail.com

TYPES OF DIRECTORS' FIDUCIARY DUTIES IN COMMON LAW COUNTRIES

Summary

The article seeks to explore the types of fiduciary duties assigned to a director of a legal entity in Common Law countries. It focuses on the essence, characteristics, and legal nature of the fiduciary duties and presents existing pieces of scientific research in this field, identifies specific features and provides the list of types of fiduciary duties in the Common Law countries.

Ukraine's integration in the European Union proves the need for significant amendments to Ukrainian laws in order to bring them into harmony with the EU laws. This creates preconditions for full-featured integration of the concept of company officials' fiduciary duties in the national legal system. The profound exploration and research of fiduciary duties and, in particular, their types within English law may contribute to adaption of the Ukrainian company laws to the European Union standards, inter alia, when it comes to recodification of civil laws of Ukraine.

The article seeks to explore the types of fiduciary duties assigned to a director of a legal entity in Common Law countries using analysis, analogy, deduction, induction, synthesis, legal and historical, systematic and functional, as well as comparative methods of cognition. It focuses on the essence, characteristics, and legal nature of the fiduciary duties and presents existing pieces of scientific research in this field, identifies specific features and provides the list of types of fiduciary duties in the Common Law countries.

The analysis of the provisions of English laws has revealed that fiduciary duties in the Common Law countries are based on the institute of trust and depend on the nature of parties' relations and duties. By virtue of the authority vested in a company director by law, the director often fulfils fiduciary duties in respect of their company. The key element underlying the director's fiduciary duties is loyalty to the company.

Despite the detailed regulation at the level of law and court precedents, there is no exhaustive classification of fiduciary duties by certain types. Therefore, it is feasible to introduce a classification of types of fiduciary duties in national legislation, which would facilitate the development of corporate governance. The existence of clear types of fiduciary duties would also allow for the introduction of liability for their breach.

Keywords: fiduciaries, fiduciary relations, trust, trust property.